

Wyrok z dnia 12 maja 2005 r., V CK 562/04

Przymusowe umorzenie udziałów nie może być wykorzystywane do usunięcia wspólnika ze spółki z przyczyn przewidzianych w art. 266 § 1 k.s.h.

Sędzia SN Marian Kocon (przewodniczący)

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski

Sędzia SN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Doroty S. i Romana S. przeciwko Przedsiębiorstwu Usługowo-Handlowemu "E.", spółce z o. o. w D.G. o stwierdzenie nieważności uchwały, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 12 maja 2005 r. kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 7 kwietnia 2004 r.

oddalił kasację.

Uzasadnienie

Dorota i Roman S. w pozwie skierowanym przeciwko Przedsiębiorstwu Usługowo-Handlowemu „E.”, spółce z o.o. w D.G. wnieśli o stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia wspólników pozwanej spółki z dnia 19 grudnia 2002 r., powołując się na sprzeczność tej uchwały z art. 199 k.s.h.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 7 kwietnia 2004 r. oddalił apelację pozwanej spółki od uwzględniającego powództwo wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 23 lipca 2003 r.

Pozwana spółka została zawiązana umową z dnia 16 lutego 2001 r., której § 12 miał następującą treść: „Z zachowaniem postanowień kodeksu spółek handlowych udziały w kapitale zakładowym mogą być umarzone; spółka może nabywać udziały celem ich umorzenia”. Zaskarżoną uchwałą, podjętą większością ponad dwóch trzecich głosów, dodano do § 12 umowy spółki ustępy 2 i 3. Zmiana polegała na dopuszczeniu umorzenia udziałów wspólnika w razie prowadzenia przez niego opisanej przykładowo działalności konkurencyjnej, istnienia wad aportu

uniemożliwiających jego wykorzystanie zgodnie z przeznaczeniem, popełnienia przestępstwa na szkodę spółki stwierdzonego prawomocnym wyrokiem oraz śmierci wspólnika, gdy spadkobiercy nie zgłoszą się w ciągu roku od daty śmierci; we wskazanych przypadkach zarząd po uzyskaniu pozytywnej opinii rady nadzorczej powinien podjąć uchwałę o umorzeniu udziałów przez obniżenie kapitału zakładowego lub umorzenie z czystego zysku. Zaskarżona uchwała została zarejestrowana przez sąd rejestrowy. Powodowie głosowali przeciwko niej i zgłosili sprzeciw z żądaniem jego zaprotokołowania. Powództwo wytoczyli w terminie określonym w art. 252 § 3 k.s.h.

Sąd Okręgowy, stwierdzając na podstawie art. 252 k.s.h. nieważność zaskarżonej uchwały, wyjaśnił, że art. 199 § 4 k.s.h. dopuszcza umorzenie udziałów bez podjęcia uchwały przez zgromadzenie wspólników (tzw. umorzenie automatyczne). Uzależnia je jednak od precyzyjnego określenia w umowie spółki zdarzeń, których ziszczenie się powoduje umorzenie udziałów, zaskarżona zaś uchwała nie odpowiada temu wymaganiu. Sąd Okręgowy uznał ponadto treść zaskarżonej uchwały za nie dającą się pogodzić z innymi jeszcze przepisami ustawy (art. 266 i 246 § 3 k.s.h.). (...)

Sąd Apelacyjny, oddalając apelację pozwanej spółki, podzielił pogląd Sądu Okręgowego, że zmiana umowy spółki polegająca na dopuszczeniu przymusowego umorzenia udziałów może być, według art. 246 § 3 k.s.h., dokonana tylko za zgodą wszystkich wspólników. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, uszczuplenie praw udziałowych, o którym mowa w art. 246 § 3 k.s.h., obejmuje oczywiście także zmianę postanowień umowy spółki polegającą na wprowadzeniu przymusowego umorzenia udziałów lub na dokonaniu rozszerzenia granic przymusowego umorzenia udziałów.

Sąd Apelacyjny zgodził się również z zapatrywaniem Sądu Okręgowego, że zaskarżona uchwała nie spełniała wymagań art. 199 § 4 k.s.h. co do określenia zdarzeń uzasadniających automatyczne umorzenie udziałów. Zdarzenia te powinny być określone jednoznacznie, a kwestionowana uchwała wiąże ziszczenie się tych zdarzeń z ocenami rady nadzorczej i zarządu.

Pozwana spółka zarzuciła w kasacji naruszenie art. 246 § 3 w związku z art. 199 § 1 i 4 k.s.h. oraz naruszenie art. 199 § 4 k.s.h.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 246 § 3 k.s.h. przez błędną wykładnię – przyjęcie, że uszczupleniem praw udziałowych w rozumieniu tego przepisu jest także zmiana umowy spółki polegająca na dodaniu postanowień określających przesłanki i tryb przymusowego umorzenia udziałów, w tym postanowień przewidujących tzw. automatyczne umorzenie udziałów w razie zaistnienia określonych zdarzeń – jest trafny. Poprzednik omawianego przepisu, art. 237 § 3 k.h., nie wymieniał uchwały dotyczącej zmiany umowy spółki uszczuplającej prawa udziałowe. Mowa w nim była o uchwałach zmieniających umowę spółki zwiększających świadczenia wspólników lub uszczuplających prawa przyznane osobiście poszczególnym wspólnikom. Wprowadzona modyfikacja – przyjęcie w art. 246 § 3 k.s.h., że wymaga zgody wszystkich wspólników, których dotyczy, uchwała zmieniająca umowę spółki zwiększająca świadczenia wspólników lub uszczuplająca prawa udziałowe albo prawa przyznane osobiście poszczególnym wspólnikom – była reakcją na kontrowersję, która wyłoniła się na tle art. 237 § 3 k.h.: czy prawa przyznane osobiście wspólnikowi to tylko uprawnienia związane z jego osobą, czy także uprawnienia przysługujące mu jako udziałowcowi spółki na tych samych zasadach co innym wspólnikom. Wymieniając, obok uchwały dotyczącej zmiany umowy spółki uszczuplającej prawa przyznane osobiście poszczególnym wspólnikom, uchwałę dotyczącą zmiany umowy spółki uszczuplającą prawa udziałowe, ustawodawca sprzeciwił się tendencji do uznawania za prawa przyznane osobiście uprawnień przysługujących wspólnikowi jako udziałowcowi spółki na tych samych zasadach co innym wspólnikom oraz poddał oba rodzaje uchwał takiemu samemu reżimowi prawnemu; podjęcie ich uzależnił od zgody wszystkich wspólników, których one dotyczą.

Prawa udziałowe w przedstawionym znaczeniu nie zostają uszczuplone przez dodanie do umowy spółki postanowień przewidujących przymusowe umorzenie udziałów, ponieważ taka zmiana jedynie otwiera możliwość umorzenia udziałów bez zgody wspólników; powoduje powstanie nieodzownej, warunkującej przymusowe umorzenie udziałów regulacji na poziomie statutowym (art. 199 § 1 k.s.h.). Dopiero umorzenie udziałów na skutek spełnienia się przesłanek określonych w zmienionej umowie spółki i przepisach art. 199 k.s.h. spowoduje uszczuplenie praw udziałowych. Jeśliby nawet przyjąć, że z chwilą samej omawianej zmiany umowy spółki można mówić już o „obowiązku znoszenia przez wspólników umorzenia”, to taki obowiązek trudno rozpatrywać w kategoriach uszczuplenia praw udziałowych.

Wykładnia językowa art. 246 § 3 k.s.h., poparta argumentami natury historycznej, prowadzi zatem do wniosku, że przepis ten nie ma zastosowania do uchwał dotyczących zmiany umowy spółki określających przesłanki i tryb przymusowego umorzenia udziałów. Do podjęcia uchwały dotyczącej zmiany umowy spółki określającej przesłanki i tryb przymusowego umorzenia udziałów wystarcza więc większość dwóch trzecich głosów (art. 246 § 1 k.s.h.).

Wniosek ten znajduje potwierdzenie również w wykładni systemowej. Odnoszący się do spółki akcyjnej art. 415 § 3 k.s.h., będący zmodyfikowaną wersją art. 408 § 3 k.h., stanowiący – podobnie jak art. 246 § 3 k.s.h. – że uchwała dotycząca zmiany statutu zwiększająca świadczenia akcjonariuszy lub uszczuplająca prawa przyznane osobiście poszczególnym akcjonariuszom zgodnie z art. 354 k.s.h., wymaga zgody wszystkich akcjonariuszy, których dotyczy, nie ma z pewnością zastosowania do zmiany statutu polegającej na dopuszczeniu przymusowego umorzenia akcji. Chcąc zaś zacieśnić autonomię woli akcjonariuszy w zakresie zmiany statutu dopuszczającej przymusowe umorzenie akcji, ustawodawca postanowił w niemającym odpowiednika wśród przepisów o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością przepisie art. 359 § 5 k.s.h., że zmiana statutu przewidująca przymusowe umorzenie akcji nie może dotyczyć akcji, które zostały objęte przed jej wpisem do rejestru.

Trafne podniesienie zarzutu naruszenia art. 246 § 3 k.s.h. nie mogło jednak mieć wpływu na wynik sprawy, gdyż bezzasadny okazał się drugi zarzut spółki. Nie podważyła ona wyroku Sądu Apelacyjnego w zakresie, w którym zaskarżona uchwała została uznana za sprzeczną z art. 199 § 4 k.s.h.

Udział w wyniku umorzenia wygasa, osoba, która nie ma, oprócz umorzonego, innego udziału, przestaje więc być z chwilą umorzenia współnikiem. W związku z tym wyłania się pytanie o stosunek przymusowego umorzenia udziałów, w tym zwłaszcza tzw. automatycznego, do instytucji wyłączenia współnika ze spółki z dotyczących go przyczyn w drodze orzeczenia sądu (art. 266 k.s.h.).

Należy opowiedzieć się za poglądem, że instytucja przymusowego umorzenia udziałów nie może być wykorzystywana do usunięcia współnika ze spółki z przyczyn, które ma na względzie art. 266 § 1 k.s.h. Takie jej wykorzystywanie stanowiłoby obejście art. 266 k.s.h.

Niezależnie od tego, na przeszkodzie wspomnianemu jej wykorzystywaniu stoją wymagania stawiane przez art. 199 k.s.h. postanowieniom umowy spółki

dotyczącym przymusowego umorzenia udziałów. Przyjmuje się, że przesłanki przymusowego umorzenia udziałów realizowanego w drodze uchwały zgromadzenia wspólników powinny być w umowie spółki określone w sposób eliminujący uznaniowość zgromadzenia wspólników przy ich ustalaniu. W równym stopniu niedopuszczalne jest określenie w umowie spółki w sposób umożliwiający taką uznaniowość przesłanek tzw. umorzenia automatycznego. Skoro chodzi tu o umorzenie następujące w razie ziszczenia się określonego zdarzenia, bez podejmowania przez zgromadzenie wspólników uchwały o umorzeniu, miarodajne zdarzenie musi być oznaczone dokładnie i w sposób wykluczający czynnik uznania w zakresie jego ustalenia przez zarząd spółki. Tymczasem stwierdzenie przyczyn dotyczących wspólnika, które ma na względzie art. 266 § 1 k.s.h., łączy się na ogół z dokonywaniem ocen postępowania wspólnika, a więc zakłada element uznania.

W konsekwencji, za właściwe pole zastosowania tzw. automatycznego umorzenia udziałów należy uznać sytuacje, w których umorzenie udziałów następuje z dokładnie określonych przyczyn, mających charakter zdarzeń dotyczących spółki, i leży w interesie objętych umorzeniem wspólników. Chodzi tu – jak się wskazuje w piśmiennictwie – np. o przypadki niepowołania określonego wspólnika do zarządu, odwołania określonego wspólnika z zarządu, zmiany przedmiotu działalności spółki, podwyższenie lub obniżenie kapitału zakładowego.

W świetle powyższych uwag, już samo wskazanie w zaskarżonej uchwale, jako przyczyn przymusowego umorzenia udziałów bez podejmowania uchwały zgromadzenia wspólników, przypadków – i to wymienionych jedynie przykładowo – prowadzenia przez wspólnika działalności konkurencyjnej wobec spółki nakazywało uznać tę uchwałę za sprzeczną z art. 199 § 4 k.s.h. Oczywiście, niezgodne z omawianym przepisem było także uzależnienie uchwały zarządu o umorzeniu udziałów – mogącej mieć w myśl tego przepisu jedynie charakter deklaracyjny – od pozytywnej opinii rady nadzorczej.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 393¹² k.p.c.).